

Ρατσιστική βία και εγκλήματα ρατσιστικού μίσους στην Κύπρο

Νίκος Τριμικλινώτης και Κορίνα Δημητρίου

Σεπτέμβριος 2010

A. Το Ευρύτερο Πλαίσιο που οδήγησε στη Ρατσιστική Βία της 5ης Νοεμβρίου 2010

- [1]. Όταν το Νοέμβριο 2006 κουκουλοφόροι ανήλικοι επέδραμαν στην Αγγλική Σχολή και επιτέθηκαν εναντίον Τουρκοκυπρίων μαθητών, ανακοίνωση του Φόρουμ Ενάντια στο Ρατσισμό και των Εθνικισμό που συστάθηκε τότε, προέβλεψε ότι η βία που προέκυψε σαν αποτέλεσμα του κλίματος της μη-ανεχτικότητας και της πολεμικής που αναπτύχθηκε γύρω από το σχέδιο Ανάν, σύντομα θα εκδηλωνόταν ευρύτερα ενάντια στους μετανάστες και τους Τουρκοκύπριους. Στο αρνητικό κλίμα προστέθηκε ο αντίκτυπος της οξυνόμενης οικονομικής κρίσης, της αυξανόμενης ανεργίας και της εργασιακής ανασφάλειας. Τους τελευταίους μήνες μερίδα των ΜΜΕ εξαπέλυσε στοχευόμενη επίθεση κατά της «μεταναστευτικής πολιτικής Συλικιώτη», όπως την αντιλαμβάνονται, με όπλα τους τις «ανησυχίες ενεργών πολιτών» σε σχέση με την «ανεξέλικτη ροή λαθρομεταναστών» και τα «υπερβολικά επιδόματα» που σύμφωνα με αυτούς καταβάλλονται στους μετανάστες. Η αποθράσυνση της ακροδεξιάς για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες, η οποία τρέφεται από τα δημοσιεύματα αυτά, δεν φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερα ούτε τα ΜΜΕ ούτε και την πλειοψηφία του πολιτικού κόσμου που μοιάζει απαθής μπροστά στο επικίνδυνο αυτό φαινόμενο. Είναι δε γνωστό ότι η συζήτηση σε σχέση με τα επιδόματα στους μετανάστες άναψε κυριολεκτικά όταν ο Ζαχαρίας Κουλίας διοχέτευσε στον τύπο πριν λίγους μήνες αντίγραφο επιταγής του Γραφείο Ενημερίας προς όφελος μετανάστη με στόχο να εξάμει το φυλετικό μίσος και να προκαλέσει τη λανθασμένη εντύπωση πως οι μετανάστες λαμβάνουν μηνιαία εισοδήματα της τάξης των 7,000 Ευρώ μηνιαίως. Η προσπάθεια αυτή στόχευε στο να διαστρεβλώσει την πραγματική εικόνα, η οποία είναι πολύ διαφορετική. Οι μη Κύπριοι λήπτες δημοσίου βοηθήματος δεν ξεπερνούν τους 1,500 σε σύνολο 25,000 ληπτών.
- [2]. Το 2006 η πρωτοβουλία που εξελίχτηκε στο *Διακοινοτικό Φόρουμ ενάντια στον Εθνικισμό και Ρατσισμό* επεσήμανε τα εξής σε διακήρυξη της μετά τις επιθέσεις στην Αγγλική σχολή:
- Η επίθεση κατά των Τ/Κ μαθητών δεν ήταν ούτε μεμονωμένη ούτε τυχαία, αλλά αποτέλεσμα μακροπρόθεσμων θεσμικών διεργασιών στην κοινωνία και του δημόσιου λόγου που ασκείται από πολιτικά πρόσωπα και στις δύο πλευρές, από κάποια μερίδα των ΜΜΕ και από το εκπαιδευτικό σύστημα που προωθεί εθνοκεντρικές και εθνικιστικές αξίες.
  - Αν δεν λάβουμε μέτρα για την αντιμετώπιση της έξαρσης του ρατσισμού και του εθνικισμού, οι επιθέσεις θα επαναληφθούν και ίσως εντατικοποιηθούν.
  - Οι ακραίες συμπεριφορές που παρατηρούνται δεν διαπνέονται μόνο από εθνικισμό αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις και από ρατσισμό και θύματα τους δεν είναι μόνο οι Τ/Κ αλλά και οι μετανάστες.
  - Ε/Κ και Τ/Κ πρέπει να αναπτύξουν κοινή δράση, με τη δημιουργία κοινών θεσμών για την καταπολέμηση των φαινομένων αυτών, στοχεύοντας τους τομείς της παιδείας, των ΜΜΕ, του πολιτικού λόγου και δημιουργώντας ευκαιρίες για οικοδόμηση κλίματος σεβασμού και εμπιστοσύνης, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων.
  - Δεν υπάρχει η πολυτέλεια της αδράνειας, της αδιαφορίας και της σιωπής. Αυτό αφήνει χώρο στα φαινόμενα του εθνικισμού και του ρατσισμού να οικοδομούν βάσεις μέσα στην κοινωνία και να διογκώνονται.
- [3]. Οι ρατσιστικές επιθέσεις πλήθυναν από τότε που έγινε η επίθεση στο English School. Κάποιες είδαν το φως της δημοσιότητας, έτυχαν χειρισμού από την Αρχή κατά του Ρατσισμού και καταγράφηκαν από το σχετικό μηχανισμό της Αστυνομίας. Ωστόσο, πολλές παρέμειναν στην αφάνεια, αφού τα θύματα δεν έχουν πρόσβαση ούτε σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, ούτε στα ΜΜΕ ούτε σε μηχανισμούς παραπόνων και στις πλείστες των περιπτώσεων για διάφορους λόγους δεν επιθυμούν την αντιπαράθεση με την Κυπριακή πολιτεία και τους θεσμούς της.

[4]. Τα εγκλήματα ρατσιστικού μίσους δεν έχουν αποδέκτες μόνο μη Κύπριους. Δεν είναι τυχαίο ότι το άτομο που μαχαιρώθηκε στο στομάχι από τα νεοφασιστικά στοιχεία ήταν Τουρκοκύπριος μουσικός που έπαιξε κιθάρα στο αντιρατσιστικό φεστιβάλ. Το δικαίωμα στη ζωή είναι το ιερότερο δικαίωμα που μεταφράζεται συνταγματικά ως δικαίωμα προστασίας από την όποια απειλή της ζωής του, είτε άμεση, είτε έμμεση, αλλά και το δικαίωμα σε νομική θεραπεία αν απειληθεί η ζωή ή τραυματιστεί. Αυτό συμπεριλαμβάνει και τις όποιες εκφάνσεις μίσους με την έννοια ότι «αξίζει να θανατωθεί» κάποιος που υπερασπίζεται τα δικαιώματα των «άλλων» (π.χ. τ/κ ή/και μεταναστών), ή που υποστηρίζει απόψεις που οι ακροδεξιοί και εθνικιστές θεωρούν «ενδοτικές». Όπως και οι αντιρατσιστές στο φεστιβάλ, πρόσφατα, ο δημοσιογράφος Μακάριος Δρουσιώτης βρέθηκε στο στόχαστρο του Χριστόφιασwatch, όπου Ελληνοκύπριος με το ψευδώνυμο «Ρήγας» διατύπωσε την γνώμη ότι «Μόνο στην Κύπρο μπορεί να ζήσει ο Μακάριος που οι προδότες, οι δωσίλογοι, τα γιουσουφάκια, οι πουτάνες και οι σφογγοκωλάριοι του κατακτητή (και το συγκεκριμένο ανθρωπάκι της ντροπής τα συνδυάζει ΟΛΑ) μπορούν και πουλάνε μούρη. Φωτιά και τσεκούρι στους προδότες. Λάκκος με ασβέστη στους δωσίλογους» (4.3.2010).» Σαφέστατα πρόκειται για έγκλημα ρατσιστικού μίσους, το οποίο ωστόσο έμεινε ατιμώρητο.

[5]. Για τα πρόσφατα γεγονότα θέσαμε τα εξής ζητήματα:

- Πρώτον, τίθεται ζήτημα ηθικής και πολιτικής ευθύνης για το Ζαχαρία Κουλία που συμμετείχε στην πορεία σε ηγετική θέση, ενθαρρύνοντας σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες τις επιθέσεις εναντίον των αντιρατσιστών και των μεταναστών. Να θυμίσουμε ο ίδιος βουλευτής που το 2004 δήλωσε σε σχέση με τον τότε ΓΓ του ΟΗΕ «τι να περιμένει κάποιος από ένα μαύρο». Αν το ΔΗΚΟ εξακολουθεί να του προσφέρει πολιτική στέγη, τότε δεν μπορεί να διεκδικεί θέση στο Κέντρο αλλά στην Ακροδεξιά. Οι πράξεις και δηλώσεις του σε σχέση με τα γεγονότα αποτελούν κατά την άποψη μας παραβίαση του άρθρου 47(1)(β) του Ποινικού Κώδικα που απαγορεύει ενέργειες που προωθούν την εχθρότητα μεταξύ ομάδων λόγω φυλής, θρησκείας ή χρώματος. Ευελπιστούμε ότι ο Γενικός Εισαγγελέας θα λάβει μέτρα για τη ποινική δίωξη του.
- Δεύτερον, τίθεται ζήτημα για τον πλημμελή χειρισμό από μέρους της αστυνομίας που επέτρεψε στη φασιστική πορεία να διέλθει του φεστιβάλ με φονικά αντικείμενα στην κατοχή τους. Υπάρχουν πολλές μαρτυρίες συμμετεχόντων στο φεστιβάλ των οποίων η ζωή και η ασφάλεια απειλήθηκαν άμεσα και ενώ απελπισμένα φώναζαν τους αστυνομικούς για βοήθεια, οι τελευταίοι τους κοιτούσαν με προκλητική απάθεια. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα κινδύνεψαν παιδιά, που φυγαδεύτηκαν από τους συμμετέχοντες ενώ οι αστυνομικοί αδιαφορούσαν.
- Τρίτον, αποτελεί πλέον θέμα τάξης ο τρόπος χειρισμού των ακροδεξιών οργανώσεων από την Πολιτεία αφού είναι φανερό ότι οι δηλώσεις των κρατικών αξιωματούχων και των κομμάτων που καταδικάζουν την ρατσιστική βία δεν αρκούν για να αναχαιτίσουν τη δράση τους. Καθίσταται επιτακτική ανάγκη να τεθούν εκτός νόμου.
- Τέταρτον, είναι πλέον καιρός τα ΜΜΕ που δεν αρέσκονται σε έξωθεν παρεμβάσεις επί της δεοντολογίας να αναλογιστούν τις ευθύνες τους σε σχέση με την άνοδο του ρατσισμού στην Κύπρο. Είναι τουλάχιστον απαράδεχτο να ακούμε το κρατικό ραδιοφωνικό κανάλι να κρατά ίσες αποστάσεις μεταξύ ρατσιστών και αντιρατσιστών, περιγράφοντας τους μεν ως εκδήλωση κατά της λαθρομετανάστευσης και τους δε ως εκδήλωση υπέρ των μεταναστών. Τα δε ιδιωτικά κανάλια ήταν ακόμα χειρότερα επιχειρώντας να δικαιολογήσουν και να νομιμοποιήσουν τον ρατσιστικό λόγο και να παρασιωπήσουν το μαχαίρωμα του τουρκοκύπριου μουσικού και τις καταστροφές στο τζαμί. Εξ ίσου καταδικαστέα θεωρούμε και τη δήλωση Μητσόπουλου που κινήθηκε περίπου στα ίδια πλαίσια με

την κάλυψη του ΡΙΚ. Βρισκόμαστε στο μεταίχμιο μιας χωρίς προηγούμενη έξαρσης ρατσιστικής βίας και πρέπει όλοι να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων προτού θρηνήσουμε θύματα.

B. Τα βασικά ευρήματα της έκθεσης: Σύνοψη

- [6]. Η παρούσα έκθεση αποτελείται από στοιχεία που συλλέχτηκαν για σκοπούς έρευνας που υποβλήθηκε στον Οργανισμό για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα της ΕΕ. Η καταγραφή του ρατσιστικού εγκλήματος ξεκίνησε μόλις το 2005 με την δημιουργία βασικού μηχανισμού καταγραφή του ρατσιστικού εγκλήματος ή εγκλήματος με ρατσιστική χροιά. Το σχετικό τμήμα της αστυνομίας είναι υποστελεχωμένο, επιφορτισμένο με τόσα άλλα καθήκοντα και προτεραιότητες με αποτέλεσμα η καταγραφή αυτή να είναι ελλιπής, ενώ η επεξεργασία των στοιχείων να είναι ακόμα πιο ελλιπής.
- [7]. Δυστυχώς, παρά τις σημαντικές θεσμικές βελτιώσεις που έχουμε μετά την ένταξη στην ΕΕ, η χώρα μας δεν διαθέτει παραδόσεις αποτελεσματικής καταγραφής και παρακολούθησης των ρατσιστικών ή άλλων εγκλημάτων μίσους. Επίσης, η παρακαταθήκη της πολιτικής (ενδοεθνοτικής και διακοινοτικής) βίας τα τελευταία 60 χρόνια, η ατιμωρησία των ενόχων σε συνδυασμό με την συνεχιζόμενη de facto διαίρεση της χώρας και το άλτο κυπριακό δημιουργούν μια αρνητική ιστορική και θεσμική βάση. Η διεξαγωγή δημοσίου διάλογου γύρω από την εθνοτική/ρατσιστική βία του παρελθόντος, ενώ ταυτόχρονα γίνονται ταυτοποιήσεις των λειψάνων, εξακολουθεί να είναι προβληματική και να περιβάλλεται από τη σιωπή που, κατά μία γενικευμένη αλλά στρεβλή άποψη, προωθεί τα δίκαια της πλευράς μας στο Κυπριακό.
- [8]. Πέραν της αστυνομίας, η Ανεξάρτητη Αρχή για την Διερεύνηση Παραπόνων κατά της Αστυνομίας διαθέτει το δικό της σύστημα καταγραφής, το οποίο ωστόσο δεν καταγράφει εγκλήματα με ρατσιστικό κίνητρο ή άλλα εγκλήματα μίσους, αλλά κατηγοριοποιεί τα παράπονα στη βάση της ιθαγένειας/υπηκοότητας των παραπονούμενων, πράγμα που επιτρέπει την εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων.
- [9]. Το 2009, η Αγγλική σχολή εγκαθίδρυσε μηχανισμό καταγραφής παρενόχλησης και βίας, συμπεριλαμβανομένης και της ρατσιστικής παρενόχλησης, ενώ το 2011 το υπουργείο Παιδείας θα καταγράφει περιστατικά σχολικής βίας (χωρίς να περιορίζεται στη βία) που έχει ρατσιστικά, θρησκευτικά και ομοφοβικά κίνητρα ή χροιά. Δεν υπάρχουν δυστυχώς άλλοι μηχανισμοί καταγραφής στην Κύπρο.
- [10]. Υπάρχουν ωστόσο τα τελευταία χρόνια μια σειρά από σημαντικές έρευνες, από το 1996 και κυρίως μετά την ένταξη στην ΕΕ, που προσφέρουν σημαντικά στοιχεία για την διερεύνηση του φαινομένου, ή καλύτερα των ρατσιστικών φαινομένων. Σήμερα είκοσι χρόνια από τότε που επιτράπηκε η εργοδότηση μεταναστών εργατών από εγκεκριμένους εργοδότες σε συγκεκριμένους τομείς με βάση τα κριτήρια που συμφωνήθηκαν από τους κοινωνικούς εταίρους, υπάρχει σημαντικός πλούτος γνώσεων και εμπειριών αναφορικά στο ζήτημα της μετανάστευσης, τους μετανάστες από τρίτες χώρες και τους λόγους για τη διαμόρφωση απόψεων πάνω στα συγκεκριμένα θέματα στην Κύπρο. Ωστόσο υπάρχουν και σημαντικά κενά, κυρίως αναφορικά με τους επίσημους αλλά και ανεπίσημους μηχανισμούς καταγραφής και παρακολούθησης του ρατσιστικού φαινομένου στην Κύπρο. Έρευνες κατά το 2010 καταδεικνύουν ότι υπάρχει πλόωση και όξυνση των αρνητικών αντιλήψεων για τους μετανάστες. Δεν είναι τυχαίο ότι νεοφασιστικές και ρατσιστικές ομάδες επέλεξαν αυτή χρονική στιγμή να εντείνουν προπαγανδιστική τους εκστρατεία, να ωθήσουν την κατάσταση στα άκρα και να αυξήσουν την βίαιη δράση τους με σοβαρά επεισόδια επιθέσεων κατά μεταναστών και τ/κ.

Το Νομικό Πλαίσιο

- [11]. Η Κυπριακή δημοκρατία δεν έχει ακόμα ενσωματώσει την Απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου¹ στη Κυπριακή έννομη τάξη. Ωστόσο, έχει δεσμευτεί να το πράξει μέχρι τις 28 Νοεμβρίου 2010, οπότεν όλα τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να εφαρμόσουν την σχετική ευρωπαϊκή οδηγία. Σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο ο όρος «μίσος» θα πρέπει να νοηθεί ως αναφερόμενος σε μίσος που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές ή την εθνική ή εθνοτική καταγωγή.
- [12]. Περαιτέρω, η κύρωση διαφόρων σχετικών Διεθνών συμβάσεων και συμβάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης ενισχύουν το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, χωρίς ωστόσο να καλύπτουν επαρκώς κι εξ ολοκλήρου όλους τους τομείς που προνοούνται από την Απόφαση-πλαίσιο.
- [13]. Υπάρχουν ήδη ποινικές πρόνοιες που απαγορεύουν το έγκλημα που έχει ρατσιστικό ή θρησκευτικό κίνητρο ή χροιά, οι οποίες, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκτείνονται πέραν των προνοιών της απόφασης-πλαισίου. Σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα η απειλή για χρήση βίας είναι ποινικό αδίκημα. Πέραν αυτού, υπάρχουν απαγορευτικές δεσμεύσεις για την εκφορά του ρατσιστικού λόγου:
- Πρώτον, η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Φυλετικής Διάκρισης, που η Κύπρος έχει κυρώσει (Ν.12/1967 και Ν.11(III)/92) ποινικοποίησε αδικήματα σχετικά με το ρατσισμό. Συγκεκριμένα, ο νόμος προνοεί [βλ. άρθρο 2Α(3)]: *«Κάθε πρόσωπο το οποίο δημόσια, είτε προφορικά είτε διά τύπου... ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, εκφράζει ιδέες προσβλητικές κατά πρόσωπου ή ομάδας προσώπων λόγω της φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τους... είναι ένοχο ποινικού αδικήματος και υπόκειται σε φυλάκιση που δεν υπερβαίνει τον ένα χρόνο ή σε χρηματική ποινή που δεν υπερβαίνει τις πεντακόσιες λίρες ή και τις δύο ποινές.»*
  - Δεύτερο, συμπεριφορές ρατσιστικού περιεχομένου μπορούν διώκονται ποινικά στη βάση του άρθ. 51Α του Ποινικού Κώδικα, όπου προνοούνται: *«Όποιος δημόσια ή με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιαδήποτε μορφή προκαλεί τους κατοίκους σε βιαιοπραγίες μεταξύ τους ή σε αμοιβαία διχόνοια ή καλλιέργει τη διαμόρφωση του κλίματος μισαλλοδοξίας, είναι ένοχος πλημελλήματος και τιμωρείται με φυλάκιση δώδεκα μηνών ή με χρηματική ποινή χιλίων λιρών ή και με τις δύο αυτές ποινές.»*
  - Τρίτο, το άρθρο 47(1)(β) του Ποινικού Κώδικα προνοεί ότι: *«Οποιοσδήποτε προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια δημοσίως, με πρόθεση να προωθήσει εχθρότητα μεταξύ των κοινοτήτων, των θρησκευτικών ομάδων, λόγω της φυλής, της θρησκείας, του χρώματος ή του φύλου του, είναι ένοχος αδικήματος και, σε περίπτωση καταδίκης, υπόκειται σε φυλάκιση μέχρι πέντε ετών.»*
  - Τέταρτο, το ΕΔΑΔ με σειρά σχετικής νομολογίας έχει θέσει σαφώς τα επιτρεπτά όρια του λόγου και έχει εγκρίνει μέτρα για προστασίας ενάντια στο ρατσιστικό λόγο ως αποδεκτές ενέργειες σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Το κύριο πρόβλημα είναι ότι οι πιο πάνω πρόνοιες στην πράξη δεν τυγχάνουν εφαρμογής στην Κύπρο.

---

¹ Παρατίθεται αυτούσια η σχετική απόφαση-πλαίσιο στο παράρτημα της έκθεσης αυτής.

Επίσημα στοιχεία για το ρατσιστικό έγκλημα

- [14]. Μια συνέντευξη με την επικεφαλής του γραφείου της αστυνομίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων κατέδειξε τις πιέσεις, τις προκλήσεις και τους περιορισμούς που αντιμετωπίζει το τμήμα αυτό και το αποτέλεσμα που προκύπτει σε σχέση με την παρακολούθηση του ρατσιστικού εγκλήματος. Πέρα από τα περιορισμένα μέσα που διαθέτει σε σχέση με τον προϋπολογισμό και το ανθρώπινο δυναμικό, υπάρχουν περιοριστικοί παράγοντες στο να κινηθούν νομικά ενάντια στο ρατσιστικό έγκλημα. Οι περιορισμοί σχετίζονται με την ανάγκη διασφάλισης του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης, με την ευρεία διακριτική ευχέρεια του Γενικού Εισαγγελέα στο κατά πόσο θα κινηθούν αγωγές ή όχι και για τι είδους αδικήματα και ο αρνητικός αντίκτυπος της αθώωσης από το δικαστήριο του Χρυσανγίτη που το 2005 επιτέθηκε σε Τουρκοκύπριους. Οι παράγοντες αυτοί τείνουν να δημιουργούν μια διστακτικότητα στο να ανοίγονται υποθέσεις και να κινούνται αγωγές για ρατσιστικό έγκλημα. Αντ' αυτού, διαφαίνεται μια τάση να κινούνται αγωγές για λιγότερο σοβαρά αδικήματα όπως η διατάραξη της τάξης κλπ, σε μια προσπάθεια να διασφαλιστεί η καταδίκη των κατηγορούμενων από το δικαστήριο.
- [15]. Κατά μέσο όρο, η αστυνομία καταγράφει περίπου 6 ρατσιστικά περιστατικά ανά έτος, αριθμός που κατά γενική ομολογία δεν αντανακλά την πραγματική έκταση της ρατσιστικής βίας στην Κύπρο. Από το 2005 που άρχισε η καταγραφή, αγωγές για ρατσιστικό έγκλημα κινήθηκαν σε δύο περιπτώσεις: στην περίπτωση της επίθεσης εναντίον Τουρκοκύπριου από Χρυσανγίτη το 2005 που προαναφέρθηκε και σε μια άλλη πιο πρόσφατη υπόθεση κλοπής που εκκρεμεί.
- [16]. Η Στατιστική Υπηρεσία της Δημοκρατίας τηρεί στατιστικά στοιχεία για την υπηκοότητα των θυμάτων από εγκλήματα. Όμως το μόνο συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι ότι ο αριθμός των ξένων που πέφτουν θύματα εγκλημάτων είναι δυσανάλογα μεγάλος.

Ο μηχανισμός της ανεξάρτητης διερεύνησης παραπόνων κατά της αστυνομίας

- [17]. Η Ανεξάρτητη Αρχή για τη Διερεύνηση Παραπόνων και Ισχυρισμών κατά της Αστυνομίας καταγράφει παράπονα που έγιναν από μη-Κύπριους εναντίον μελών της αστυνομίας, σε νούμερα κατά πολύ μεγαλύτερα από αυτά που καταγράφει η ίδια η αστυνομία. Παραμένει ζήτημα το κατά πόσον τα αδικήματα που διαπράχθηκαν από αστυνομικούς εναντίον μη Κυπρίων μπορούν εύλογα να καταταχτούν στα ρατσιστικά περιστατικά, αφού κατά γενική παραδοχή μέλη της αστυνομίας επιδεικνύουν παρόμοια συμπεριφορά και έναντι Κυπρίων πολιτών. Έτσι το μόνο συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι ότι πρόκειται για **δυσήλικα** ρατσιστικά περιστατικά. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συνέλεξε η Ανεξάρτητη Αρχή, αρκετά από τα παράπονα που υποβλήθηκαν από μη-Κύπριους εναντίον μελών της Αστυνομίας ήταν βάσιμα και εκ πρώτης όψεως διαφαίνονταν ποινικές ευθύνες. Όμως η διακριτική ευχέρεια του Γενικού Εισαγγελέα στο να προχωρήσει ή όχι με ποινικές διαδικασίες κατά των εμπλεκόμενων αστυνομικών παραμένει εμπόδιο στην ουσιαστική και αποτελεσματική εφαρμογή της εντολής της Αρχής, η οποία συστάθηκε για να μπορεί να διεξάγει διερευνήσεις που θα οδηγήσουν στην απόδοση ποινικών ευθυνών.

Ανεπίσημα στοιχεία

- [18]. Στην Κύπρο δεν έγινε ποτέ ουσιαστική έρευνα για το ρατσιστικό έγκλημα. Η έκθεση αυτή αναφέρεται επομένως σε δημοσκοπήσεις, ποιοτικές έρευνες και εκθέσεις πολιτικής, που είναι απαραίτητες για την κατανόηση του τοπίου εντός του οποίου διαπράττεται το ρατσιστικό έγκλημα. Καταγράφονται έρευνες για τις απόψεις των αποδεκτών της ρατσιστικής βίας, για τις τάσεις (ρατσιστικές και αντι-ρατσιστικές) ανάμεσα στους νέους,

για την αρνητική προδιάθεση των Κυπρίων έναντι της μετανάστευσης και έναντι των μη Ελληνοκυπρίων, που συχνά εκδηλώνεται σε βία ενάντια στις πιο ευάλωτες ομάδες, όπως είναι οι μετανάστριες οικιακές βοηθοί, οι μαύροι ποδοσφαιριστές και οι Τουρκοκύπριοι. Η έρευνα αυτή αποδίδει την πρόσφατη έξαρση της ρατσιστικής βίας στην άνοδο της ακροδεξιάς σε συνδυασμό με την αναποτελεσματικότητα των μέτρων για την καταπολέμηση του ρατσιστικού μίσους.

- [19]. Η έκθεση καταγράφει επίσης μια σειρά από ρατσιστικά περιστατικά που είδαν το φως της δημοσιότητας τα τελευταία δύο χρόνια..

Άλλες πηγές

- [20]. Η έκθεση παραθέτει στοιχεία από διάφορες Ευρωπαϊκές και διεθνείς εκθέσεις για την Κύπρο όπως είναι η Τρίτη Έκθεση της ECRJ για την Κύπρο του 2006, η Έκθεση του Επίτροπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2006, η Έκθεση της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων του 2001, η έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του 2004, οι ετήσιες εκθέσεις της κυβέρνησης των ΗΠΑ για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Κύπρο. Όλες οι εκθέσεις αυτές καταδεικνύουν το πρόβλημα της ρατσιστικής βίας στην Κύπρο και της ελλιπούς αντιμετώπισης του. Στο εθνικό επίπεδο, μια σειρά από εκθέσεις της Αρχής κατά του Ρατσισμού παραθέτουν στοιχεία για το ρατσιστικό έγκλημα στην Κύπρο και για την ελλιπή καταγραφή και το χειρισμό του από την αστυνομία καθώς και από τα σχολεία, τα οποία διαφαίνονται ιδιαίτερα δισταχτικά στο να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν το ρατσισμό στο χώρο τους, επιλέγοντας την πεπατημένη της «νεανικής παραβατικότητας».

Τάσεις αναφορικά με τα ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους

- [21]. Με δεδομένες της αδυναμίες και τις ανεπάρκειες στη καταγραφή του ρατσιστικού εγκλήματος και άλλων εγκλημάτων βίας μπορούμε να καταλήξουμε σε *τελικά ή απολύτως επαληθεύσιμα συμπεράσματα ως προς τις τάσεις στην κυπριακή κοινωνία*. Στην εκτίμηση της κατάστασης επισημαίνουμε την ανάγκη να αποφεύγονται οι όποιες υπερβολές γιατί εκτός από αντιεπιστημονικό, τούτο θα ήταν ανεύθυνο, εφόσον μπορεί να οξύνει το πρόβλημα: αποθρασύνει ακόμα περισσότερο τις ακροδεξιές και ρατσιστικές ομάδες που πιθανών να ενθαρρυνθούν αν αποδειχτεί ότι επισημαίνουμε όξυνση ή πόλωση. Εξάλλου από τις μέρες του φασισμού, αλλά και κατά τις διαφορές μεταπολεμικές παραλλαγές και μεταλλάξεις του μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο αυτό, οι φασίστες αποδεδειγμένα επιδιώκουν το «φυλετικό πόλεμο» ή τη «σύγκρουση πολιτισμών» που να συνάδει με το δόγμα του Epoch Powell ότι είναι αδύνατη η συμβίωση και να επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις τους για τα «ποτάμια από αίμα». Από την άλλη πλευρά όμως ο κίνδυνος υποβάθμισης και παραγνώρισης της σοβαρότητας της κατάστασης οδηγεί όχι απλά στον εφησυχασμό και την αδράνεια, αλλά ακριβώς επιτρέπει στα φαινόμενα αυτά να αυξάνονται και να οξύνονται χωρίς να τίθενται οι αναγκαίες ασφαλιστικές δικλείδες και πολιτικές για την αναχαίτιση τους. Επισημαίνουμε ότι η χρόνια τάση είναι η συστηματική υποτίμηση των κινδύνων και την απεικόνιση των προβλημάτων ως «μεμονωμένα» και χωρίς συνέχεια. Παρά το γεγονός ότι οι επίσημοι δείκτες δεν μας λένε και πολλά πράγματα για τις τάσεις, εφόσον τα εργαλεία είναι υπανάπτυχτα και οι μηχανισμοί καταγραφής και παρακολούθησης ελλιπείς, τα «ανεπίσημα» στοιχεία και πληθώρα ερευνών καταδεικνύουν αυξητική τάση των ρατσιστικών εγκλημάτων στην Κύπρο.
- [22]. Μόνο ορισμένες από τις ρατσιστικές επιθέσεις βλέπουν το φως της δημοσιότητας, π.χ. φέτος οι επιθέσεις ενάντια στο Νιγηριανό και τον Ινδό φοιτητή προφανώς από νεοφασίστες του ΕΛΑΜ ή η επίθεση ενάντια στην 14χρονη μαθήτριά από συμμαθητές της ο 2008, ενώ άλλες αγνοούνται π.χ. οι επιθέσεις με βόμβες μολότοφ ή οι επιθέσεις ενάντια σε Τ/Κ που

συνήθως παρασιωπούνται. Εξάλλου, η παράδοση της ακροδεξιότητας βία έχει τις ρίζες της τα τελευταία 60 χρόνια στην ιστορία του κυπριακού: Η εθνοτική και πολιτική βία δεν περιορίστηκε ενάντια στον «εθνοφυλετικά άλλο», αλλά υπάρχει ιστορία δολοφονιών, βίας και προπηλακισμών ενάντια σε ομοεθνείς που δεν ακολουθούσαν την εθνικιστική γραμμή.

[23]. Η εκτίμηση ότι έχουμε κλιμάκωση της ρατσιστικής εγκληματικότητας βασίζεται στο γεγονός ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί δεν είναι αποτελεσματικά γιατί δεν εφαρμόζονται οι σχετικές πρόνοιες των νόμων. Έτσι δημιουργήθηκε χώρος για δράση και ενίσχυση του φασισμού ανάμεσα στο 10% των νέων, που οι πρώτες έρευνες είχαν εντοπίσει ως τον «σκληρό πυρήνα» με ρατσιστικές προδιαθέσεις (βλ. Χαράκης και Σήτας²). Επίσης τα ακόλουθα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από άλλες έρευνες:

(α) Το γενικότερο κλίμα επέτρεψε την δημιουργία νεοδημιουργηθέντων ακροδεξιών σχημάτων, κυρίως εισαγόμενα από την Ελλάδα, καθώς επίσης στον ανασχηματισμό παλιότερων και νεότερων Ε/Κ εθνικιστικών και ρατσιστικών καταστάσεων για την «σωτηρία της Κύπρου» τα οποία είχαν απονομιμοποιηθεί στη συνείδηση του λαού μετά το πραξικόπημα και την εισβολή.

(β) Εμπειρικές έρευνες για τις δύο τελευταίες δεκαετίες δείχνουν ότι τα ρατσιστικά εγκλήματα δεν έχουν υποχωρήσει πάρα τις θεσμικές βελτιώσεις (πολιτική ένταξης, νέοι θεσμοί, εκπαίδευση/ σχολείο κτλ.³

(γ) Έρευνα για τον ρατσισμό στα σπορ⁴ επισημαίνει σημαντικές μετατοπίσεις στην συμπεριφορά των νέων γενικότερα που μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση του επίπεδου, της έντασης και της διαιώνιση ρατσιστικών τάσεων. Παρά τα κατασταλτικά μέτρα ενάντια στη γηπεδική βία έχουμε πολλαπλές μετατοπίσεις π.χ. εκτός γηπέδου, σε νεότερες ηλικίες.

(δ) Ασφαλώς, η έστω ελλιπής παρακολούθηση και χειρισμός των περιστατικών τα τελευταία χρόνια οδήγησε σε αυξημένη ευαισθητοποίηση και σε βελτιωμένη κατανόηση του προβλήματος. Επίσης, σε λεκτικό επίπεδο έχουμε μια πιο αποφασιστική στάση για ηθική καταδίκη αυτών των φαινομένων από την κυβέρνηση και τους φορείς εξουσίας. Εντούτοις, η στάση της ηγεσίας των εκπαιδευτικών να υποβιβάζουν τα όποια ρατσιστικά περιστατικά σαν απλώς παραβατικότητα ή αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν βοηθά στην αντιμετώπιση του φαινομένου του ρατσισμού στα σχολεία.

---

² K. Charakis, A. Sitas, (2004) “Racist Tendencies Among Cypriot Youth 1999-2001”, *The Cyprus Journal of Science and Technology*, No. 2, 2004, Frederick Research centre, Nicosia, pp. 145-155; K. Charakis, A. Sitas, K. Sotiriades, L. Demetriou, E., Alexandrou, E. (ed. K. Charakis) (2005) *Αντικοινωνική Συμπεριφορά των Νέων της Κύπρου - Ρατσιστικές Τάσεις*, Athens: Sakoulas.

³ Βλ. ECRl county Report on Cyprus 2006. For a review of the data on the subject see Trimikliniotis and Demetriou 2006 as well as the relevant Raxen reports 2003-2008. Also see N. Trimikliniotis “New Migration and Racism in Cyprus: The Racialisation of Migrant Workers in: F. Anthias and G. Lazarides (eds.) (1999), *Into the Margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Avebury: Ashgate, pp. 139-178, N. Trimikliniotis (2004) ‘Mapping Discrimination in Cyprus: Ethnic Discrimination in a Divided Education System’, *The Cyprus Review*, vol. 16, No.1, Spring 2004, pp. 53-86; N. Trimikliniotis and P. Pantelides (2003) ‘Mapping Discrimination in Cyprus: Ethnic Discrimination in the Labour Market’, *The Cyprus Review*, Vol. 15, No.1, Spring 2003, pp. 121-148; N. Trimikliniotis and C. Demetriou (2007) ‘Cyprus’, Triandafyllidou, A. and Gropas, R. (ed.) *European Immigration: A sourcebook*, Avebury: Ashgate, , pp.45-58; N. Trimikliniotis and C. Demetriou, (2009) ‘The Cypriot Roma and the Failure of Education: Anti-Discrimination and Multiculturalism as a Post-accession Challenge’, In: N. Coureas and A. Varnava (eds.) *The Minorities of Cyprus: Development Patterns and the Identity of the Internal-Exclusion*, Cambridge Scholars Publishing: Cambridge; E. Papamichael (2008) “Greek Cypriot Teachers’ Understandings of Intercultural Education in an Increasingly Diverse Society”, in: *The Cyprus Review*, Special Issue on *Rethinking Migration, Discrimination and Multiculturalism in a Post-tourist Society*, Volume 20:2 Fall 2008 pp. 51-78.

⁴ N. Trimikliniotis & C. Demetriou (2009) *Preventing racism, xenophobia and related intolerance in sport across the European Union*, RAXEN Thematic Study on Cyprus, March 2009.

Καλές πρακτικές

- [24]. Πρόκειται για έναν τομέα ιδιαίτερα ελλιπή. Στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών, είναι η πρωτοβουλία των καθηγητών του English School να διαμορφώσουν ολοκληρωμένη πολιτική για την πρακτική γνωστή σαν ‘bullying’ που περιλαμβάνει και τη ρατσιστική παρενόχληση. Στον τομέα της διακοινοτικής βίας, αξιόλογη είναι η σύσταση της δικοινοτικής επιτροπής συγγενών αγνοουμένων και η σειρά ντοκιμαντέρ της Σούλας Χατζηκυριάκου ‘Η Δική μου Αλήθεια’ που προβλήθηκε από το ΡΙΚ 1 το καλοκαίρι του 2009.